

Nejpopulárnější kněz-beletrista české literatury

Vydání: 2009/13 Vzdělávání kněží, 24.3.2009, Autor: Aleš Palán

Dne 7. února jsme si připomněli 140 let od chvíle, kdy se v Klenčí pod Čerchovem narodil Jindřich Šimon Baar. Ve své době patřil tento písíci kněz k nejpopulárnějším autorům, dnes jeho literární hvězda spíše skomírá. O tom, zda oprávněně, hovoříme s literárním historikem Jaroslavem Medem.

Pro starší generaci je Jindřich Šimon Baar nábožensky laděnou beletristickou klasikou. Četl se i u vás v rodině, když jste byl malý chlapec?

Pocházím z Vysočiny, tedy víceméně z venkovského prostředí, a v naší širší rodině se Baarovy knihy četly odnepaměti, zejména babička a matka Baara doslova milovaly. Babička měla řadu Baarových děl a moc dobře si pamatují, že jsem právě z jejích rukou dostal první Baarovu knihu Žolinka, kterou jsem si docela s chutí přečetl.

Holoubek, Jan Cimburá, Chodská trilogie – to jsou asi nejznámější Baarovy knihy. Kterou jeho knihu pokládáte za nejlepší vy?

Z literárněhistorického hlediska bývá považována za vrchol Baarova díla jeho Chodská trilogie (Paní komisařka, Osmačtyřicátníci, Lúsy), v níž se Baar ukázal jako zasvěcený znalec Chodska, jeho zvyklostí i folklóru; to vše je v jeho díle velmi citlivě přítomné, včetně jeho organického využívání nářečních prvků. V této trilogii vytvořil Baar opravdu důstojnou oslavu rodného kraje a projevil se i jako vlastenec a obhájce selských tradic, ohrožovaných nelitostným průmyslovým kapitálem. Já osobně nicméně dávám přednost jeho příběhům z kněžského prostředí, jako jsou např. jeho Farské historky – soubor povídek, v nichž je s realistickou přesvědčivostí vylíčen život kněze, jeho častá osamělost uprostřed pouze formálně zbožné společnosti i neutěšené sociální podmínky, zejména v případě kaplanů. To vše vnímá Baar bez jakékoli idealizace, a tak ukázal přesvědčivý obraz kněze z konce 19. století.

Můžete J. Š. Baara charakterizovat jako autora?

Baar patří mezi představitele tzv. vesnického realistického románu, jako byli K. V. Rais, J. Holeček, T. Nováková aj; on sám, díky své katolicitě, chtěl navazovat na lidovýchovné tradice V. Kosmáka či F. Pravdy. Díky svým vypravěčským schopnostem se stal daleko nejpopulárnějším a nejuznávanějším knězem--beletristou v české literatuře.

J. Š. Baar byl také členem Katolické moderny. Co ho na ní přitahovalo? Ustoupil později ze svých pozic nebo se s Katolickou modernou rozešel názorově?

To je velmi složitá otázka. Katolická moderna vznikla na přelomu 19. a 20. století, z počátku především jako výraz touhy mladých literátů-kněží obrodit českou katolickou literaturu. Velmi rychle ovšem došlo k transformaci a rozšíření cílů tohoto hnutí, jež začalo usilovat i o změny uvnitř církve. Jejich motivace byla pozitivní, chtěli cestou mírných reforem přizpůsobit církev počínajícímu 20. století. Jejich návrhy se nedožadovaly reforem církevních dogmat, ale požadovaly jistou demokratizaci vnitrocírkevních poměrů s akcentem na změny v postavení nižšího kléru. Tento sociální aspekt a snahy o větší podíl mateřského jazyka v liturgii, to byly patrně ty nejtypičtější znaky českého katolického modernismu. J. Š. Baar se angažoval v tomto programu Katolické moderny od počátku, patřil bezesporu k hlavním protagonistům těchto snah. Byl rovněž velmi aktivním členem Jednoty katolického duchovenstva, která měla v mnohém velmi blízko ke Katolické moderně. V rámci boje proti tzv. modernismu byly všechny tyto snahy církevními představiteli tvrdě odmítnuty, byť je možné konstatovat, že Katolická moderna v mnohém pochopila nutnost církevních reforem, a předešla tak II. vatikánský koncil (klasickým příkladem je povolení mateřštiny v liturgii). Po roce 1918 se Baar významně podílel na programu nově konstituované Jednoty katolického duchovenstva. Opětné zamítavé stanovisko Vatikánu k jejím návrhům posléze přimělo Baara k rezignaci na všechny funkce a v roce 1919 k odchodu do penze do rodného Klenčí. Baar ovšem v žádném případě nezpochybnil své kněžství a nikdy neuvažoval o odchodu z církve jako např. B.

Zahradník-Brodský aj. Stačí se podívat na jeho citlivé portréty kněží (pater Holoubek ve stejnojmenné knize nebo kněz-buditel Fastr v Chodské trilogii).

Jak by Baar vyzněl ve srovnání s Holečkem či Jiráskem?

Zde je myslím odpověď jednoznačná: Jirásek je především autorem historických románů, mnohem blíže má Baar k Holečkovi; oba jsou pevně spjati s jihočeským regionem a oba ve svém díle adorují selství jako základní atribut zdravého národa. Holeček tíhne k obsáhlé epeji selství (Naši), Baar ve svém obdivu k českému sedlákovití vytvoří doslova mýtus selství (Jan Cimbura), kde ukazuje sedláka jako životní vzor a nositele mravnosti.

Jakou roli má Baar jako sběratel chodských pohádek?

Třebaže Baar vydal knihu Chodské povídky a pohádky, v žádném případě o něm nelze mluvit jako o sběrateli pohádek. Pro něho je folklór, nejen pohádky, ale i veškeré zvyky, písně a obyčej chodského venkova, přirozenou součástí jeho díla, viděl v nich živý zdroj tradic chodského lidu a zosobnění lidské moudrosti, proto má všechno lidově folklórní tak závažné místo v jeho díle.

V roce 1941 natočil režisér O. Vávra nacionálně laděný film Jan Cimbura, kde jsou antisemitské ostny. Je to patrné i v Baarově románové předloze?

To je opět velice složitá otázka. Česká literatura, počínaje K. Havlíčkem Borovským a J. Ne- rudou – ten napsal dokonce protižidovský pamflet Pro strach židovský už v roce 1870 – obsahuje mnohý antisemitský osten. Žid je vnímán jako cizorodý element, jako ten, kdo „žije z poctivé české práce“ a jazykově se navíc hlásí k německu. Tímto nacionálně-sociálním akcentem je podmíněn i jistý antisemitismus Bezručův, Březinův i mnoha autorů české vesnické prózy (J. Holeček, brí Mrštíkovi ad.), Baara nevyjímaje. V jeho díle – nejen v Janu Cimburovi – nalezneme tedy nejen antisemitský osten při líčení Žida jako cizorodého živlu na vesnici, jako toho, kdo finančně vysává českého sedláka a ještě přitom „němčí“. V žádném případě, až na nepatrné výjimky, jako byl Jakub Deml, to nebyl antisemitismus rasový, vždy zde byl přítomen onen nacionálně-sociální aspekt.

Není už J. Š. Baar autorem včerejška? Přijde doba jeho návratu?

Těžko říci. Domnívám se, že pro starší čtenáře, obzvláště z venkova, je Baar stále uznávaným a čteným autorem. Zejména si myslím, že může čtenáře přitahovat svým tíhnutím k uznávaným hodnotám, suverénním vypravěčstvím i líčením přírodních krás; to všechno dnešní postmoderní literatura často postrádá. Mnoha současným mladším čtenářům může ovšem Baar připadat až příliš poklidný a zdoluhavě popisný, což je handicap většiny vesnické realistické prózy, ale i A. Jiráska. Nevím, kolik mladých čtenářů přečetlo s gustem např. Jiráskovu několikasvazkovou kroniku U nás.

JAROSLAV MED, narozen 1932 v Havlíčkově Brodě. Literární historik a kritik, autor knih, např. Texty mého života, Od skepse k naději a Spisovatelé ve stínu. Přednáší na KTF UK a FF UK. Předseda redakční rady Perspektiv.

Sdílet článek na:

{ 2

Sekce: [Rozhovory](#), [Články](#)

Aktuální číslo 37 7. – 13. září 2021